

Sygn. akt I UK 116/19

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 października 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Piotr Prusinowski (przewodniczący)

SSN Krzysztof Rączka

SSN Romualda Spyt (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej
Wojewódzkiego Szpitala Specjalistycznego Nr [...] w R.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w R.
z udziałem zainteresowanych: (...) o ustalenie wysokości podstawy wymiaru
składek na ubezpieczenie społeczne,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 14 października 2020 r.,
skargi kasacyjnej Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej
Wojewódzkiego Szpitala Specjalistycznego Nr [...] w R. od wyroku Sądu
Apelacyjnego w (...)
z dnia 10 października 2018 r., sygn. akt III AUa (...),

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Decyzjami z dnia 9 sierpnia 2016 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych
Oddział w R. określił kwoty podstawy wymiaru składek na obowiązkowe

ubezpieczenia emerytalne, rentowe i chorobowe, wypadkowe i zdrowotne z tytułu zatrudnienia u płatnika składek SP ZOZ Wojewódzkiego Szpitala Specjalistycznego Nr [...] w R. w stosunku do: A. W. - za styczeń 2013 r., M. P.- za okres od stycznia 2013 r. do grudnia 2014 r., P. S. - za okres od stycznia 2013 r. do grudnia 2013 r., J. K. - za okres od stycznia 2013 r. do grudnia 2014 r., S. R.- za okresy od stycznia 2013 r. do grudnia 2013 r. i od listopada 2014 r. do grudnia 2014r., D. C. - za okres od lipca 2014 r. do listopada 2014 r. W uzasadnieniu tych decyzji organ rentowy podniósł, że w wyniku kontroli ustalono, że we wskazanych okresach płatnik nie naliczył składek od przychodów osiągniętych z tytułu wykonywania umów cywilnoprawnych, których przedmiotem było wykonywanie dyżurów medycznych przez zatrudnionych u płatnika lekarzy.

Odwołania od powyższych decyzji złożył SP ZOZ Wojewódzki Szpital Specjalistyczny Nr [...] w R. (płatnik składek), wnosząc o zmianę poszczególnych decyzji oraz zasądzenie kosztów postępowania według norm przepisanych.

Sąd Okręgowy w G. Ośrodek Zamiejscowy w R. wyrokiem z dnia 29 czerwca 2017 r. oddalił odwołania.

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 10 października 2018 r. oddalił apelację płatnika składek od powyższego wyroku.

W sprawie ustalono, że wszyscy ubezpieczeni w okresach wymienionych w zaskarżonych decyzjach zatrudnieni byli w SP ZOZ Wojewódzkim Szpitalu Specjalistycznym Nr [...] w R. na podstawie umowy o pracę. W spornych okresach pracodawca zawierał z ubezpieczonymi umowy o udzielenie zamówień na świadczenie usług zdrowotnych, których przedmiotem było pełnienie dyżurów lekarskich. Usługi były wykonywane w pomieszczeniach należących do płatnika składek oraz z wykorzystaniem infrastruktury pracodawcy.

Sąd drugiej instancji uznał, że brak jest podstaw do zakwalifikowania przedmiotowych dodatkowych umów, jako umów nazwanych, o których mowa w art. 26 ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej, do których nie stosuje się, z mocy art. 750 k.c., przepisów o zleceniu. Wprawdzie umowa o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej (art. 133 w związku z art. 132 ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych) oraz umowa o udzielenie zamówienia na świadczenia zdrowotne (art. 26 ustawy o

działalności leczniczej)), należą do umów nazwanych, do których nie stosuje się z mocy art. 750 k.c. przepisów o zleceniu, jednakże zakresem podmiotowo-przedmiotowym takich umów nie może być pełnienie dyżurów medycznych przez zatrudnionych lekarzy u pracodawcy - świadczeniodawcy świadczeń zdrowotnych finansowanych ze środków publicznych NFZ. Oznacza to, że sporne umowy, jako zawarte wbrew treści art. 132 ust. 3 ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej, nie mogły być kwalifikowane, jako szczególne i odrębne od umów uregulowanych Kodeksem cywilnym. Skoro lekarz czy pielęgniarka pełnią dyżury medyczne na podstawie niedozwolonych umów (subkontraktów) na udzielanie w określonym zakresie świadczeń zdrowotnych zawartych z własnym pracodawcą, który był świadczeniodawcą takich usług finansowanych z NFZ, to przy ustalaniu podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne z tytułu stosunku pracy, ten płatnik ma obowiązek obliczenia i uiszczenia należnej składki także od przychodów ze spornych niedozwolonych umów na udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej.

Płatnik składek zaskarżył powyższy wyrok skargą kasacyjną w zakresie decyzji dotyczących M. P., J.K., S. R., zarzucając naruszenie prawa materialnego, a to art. 8 ust. 2a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych w związku z art. 750 oraz art. 65 § 2 k.c., przez jego niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że umowy nazwane: o udzielenie świadczenia zdrowotnego, zawierane w trybie art. 26 i 27 ustawy o działalności leczniczej przez skarżącego z personelem medycznym, są umowami cywilnymi, do których zgodnie z Kodeksem cywilnym, stosuje się przepisy o zleceniu, podczas gdy umowy te są umowami nazwanymi, do których art. 750 k.c. nie ma zastosowania, a co za tym idzie są wyłączone z regulacji art. 8 ust. 2a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, a to wobec tego, że zostały zawarte w sposób ważny, zgodnie z wolą i zamiarem stron oraz nie naruszyły żadnych przepisów prawa powodujących ich nieważność (w szczególności art. 132 ust. 3 w związku z art. 133 ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych); art. 1 ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, przez jego wadliwą wykładnię i co za tym idzie niewłaściwe zastosowanie polegające na zastosowaniu do powszechnych regulacji prawnych (umów o świadczenia zdrowotne zawieranych zgodnie z art. 26 i 27 ustawy o działalności leczniczej) szczególnych rozwiązań

(zakazów) obowiązujących podmioty, których wzajemne zobowiązania, w tym również obligacyjne, reguluje ustawa o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (NFZ i świadczeniodawcy), a które to szczegółowe przepisy nie regulują zasad objęcia obowiązkowym ubezpieczeniem społecznym osób udzielających tych świadczeń; art. 58 k.c., przez jego wadliwą wykładnię i wprowadzenie nowego rodzaju sankcji za naruszenia obligacyjnego zakazu zawierania umów - zmiany charakteru umowy (z nazwanej na nienazwaną), podczas gdy sankcją za niezgodne z prawem zawarcie umowy może być uznanie tej umowy za nieważną; art. 132 ust. 3 i art. 133 ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych w związku z art. 56 i art. 58 k.c., przez jego niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że zakaz zawierania umów wynikający z tych przepisów skutkuje zmianą prawnego charakteru umowy zawartej z lekarzem dyżurującym - z umowy nazwanej na udzielanie świadczeń zdrowotnych - na umowę nienazwaną, do której stosujemy przepisy Kodeksu cywilnego o zleceniu, podczas gdy zakaz zawierania takiej umowy nie jest obwarowany sankcją nieważności i wywołuje wyłącznie skutki obligacyjne wynikające z umów zawartych przez NFZ ze świadczeniodawcami oraz w żaden sposób nie zmienia charakteru prawnego umowy zawartej z lekarzami udzielającymi na jej podstawie świadczeń zdrowotnych, która nadal pozostaje umową nazwaną: o udzielanie świadczeń zdrowotnych; art. 133 i art. 132 ust. 3 ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych w związku z § 1.18 załącznika do Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 6 maja 2008 r. w sprawie ogólnych warunków umów o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej (obowiązującego w dacie zawierania przedmiotowych umów), przez ich wadliwą wykładnię i uznanie umów zawartych z lekarzami o udzielenie świadczenia zdrowotnego - dyżuru na oddziale Szpitala - za umowę podwykonawstwa kontraktu zawartego z NFZ (o jakim mowa w art. 133 ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych), podczas gdy umowy takie, zgodnie z definicją podwykonawstwa, zawartą w tym przepisie rozporządzenia, podwykonawstwem nie były.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w punkcie 1. w części dotyczącej (...) i zmianę wyroku Sądu pierwszej instancji, przez uwzględnienie

odwołania skarżącego oraz o zmianę zaskarżonego wyroku w punkcie 2. i zmianę wyroku Sądu pierwszej instancji przez odpowiednie rozstrzygnięcie o kosztach postępowania za pierwszą o drugą instancję oraz zasądzenie na rzecz skarżącego od organu rentowego kosztów postępowania, w tym kosztów postępowania kasacyjnego wraz z kosztami zastępstwa procesowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zasługuje na uwzględnienie.

Umowa o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej (art. 133 w związku z art. 132 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych; Dz.U. z 2012 r., poz. 1398) oraz umowa o udzielenie zamówienia na świadczenia zdrowotne (dawniej art. 35 i art. 35a ustawa z dnia 30 sierpnia 1991 r. zakładach opieki zdrowotnej; jednolity tekst: Dz.U. z 2007 r. Nr 14, poz. 89 ze zm.; a obecnie art. 26 i art. 27 ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej; jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 2190) należą wprawdzie do umów nazwanych, do których nie stosuje się z mocy art. 750 k.c. przepisów o zleceniu (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 grudnia 2004 r., III CK 134/04, OSP 2005 nr 6, poz. 79), jednakże umów tych nie można utożsamiać z umowami o świadczenie usług polegających na pełnieniu dyżurów lekarskich przez lekarzy zatrudnionych przez podmiot zlecający takie usługi. Czym innym jest bowiem zakres przedmiotowy wykonywania zawodu lekarza, na który składają się wyszczególnione przykładowo typy czynności objętych pojęciem świadczeń zdrowotnych w rozumieniu art. 3 ustawy o zakładach opieki zdrowotnej, a czym innym forma wykonywania tego zawodu, który może być realizowany na podstawie umowy o pracę, umowy cywilnoprawnej, czy też indywidualnej lub grupowej praktyki lekarskiej w ramach działalności gospodarczej. Z tego też względu umowa, na podstawie której lekarz wykonuje swój zawód polegający na udzielaniu świadczeń zdrowotnych, nie może być utożsamiana z umową o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych przez

Fundusz w rozumieniu art. 132 ust. 1 ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych ani z zawieraną w jej ramach umową o zamówienie na świadczenia zdrowotne, o której mowa w art. 133 tej ustawy w związku z art. 35 ust. 1 ustawy o zakładach opieki zdrowotnej. Uregulowana w ustawie o świadczeniach opieki zdrowotnej umowa o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej jest zawierana przez podmiot zobowiązany do realizacji zadań z zakresu ubezpieczenia zdrowotnego (Narodowy Fundusz Zdrowia) z podmiotem, który w myśl przepisów tej ustawy może być świadczeniodawcą. Stosownie do art. 132 ust. 3 ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej, rozważana umowa nie może być jednak zawarta przez Fundusz z lekarzem udzielającym świadczeń opieki zdrowotnej (a więc wykonującym zawód lekarza) u tego świadczeniodawcy, który zawarł ją z Funduszem. Takiemu lekarzowi świadczeniodawca nie może również zlecić - jako podwykonawcy - udzielania świadczeń opieki zdrowotnej w ramach umowy o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej zawartej z Funduszem, w tym na podstawie umowy o zamówienie na świadczenia zdrowotne, o którym stanowi art. 35 ust. 1 ustawy o zakładach opieki zdrowotnej. Wyłączona jest zatem możliwość legalnego udzielenia w tym samym pracowniczym zakresie usług lub świadczeń zdrowotnych finansowanych ze środków publicznych Narodowego Funduszu Zdrowia u własnego pracodawcy na podstawie indywidualnej lub grupowej praktyki zarejestrowanej jako pozarolnicza działalność medyczna. Podwykonawstwo w warunkach określonych w art. 132 ust. 3 ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej nie jest w związku z tym możliwe i podważa koncepcję wyłączenia przychodów za wykonywanie takich zobowiązań spod režimu prawa ubezpieczeń społecznych (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 13 lutego 2014 r., I UK 323/13, OSNP 2015 nr 5, poz. 68; z dnia 27 kwietnia 2017 r., I UK 182/16, LEX nr 2279009; z dnia 21 września 2017 r., I UK 383/16, LEX nr 2382450 oraz postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 22 czerwca 2015 r., I UZ 3/15, LEX nr 1781846 i z dnia 16 marca 2017 r., I UK 9/17, niepublikowane).

Skarżący przedstawia pogląd, że sankcja nieważności umowy (art. 58 k.c.) nie wiąże się ze zmianą jej charakteru prawnego. Należy jednak zauważyć, że w przedmiotowej sprawie Sąd Apelacyjny nie zakwestionował istnienia dodatkowego stosunku prawnego związanego między płatnikiem składek (odwołującym się) a

zainteresowanymi pracownikami (lekarzami) – nie stwierdził jej nieważności. Dokonał jedynie niezbędnej wykładni postanowień umowy w celu prawidłowej kwalifikacji prawnej zawartego kontraktu. W myśl art. 65 § 2 k.c., w umowach należy raczej badać, jaki był zgodny zamiar stron i cel umowy, aniżeli opierać się na jej dosłownym brzmieniu. Uznając, że zawarcie umowy na udzielanie w określonym zakresie świadczenia zdrowotnego jest niedopuszczalne w świetle prawa, Sąd Apelacyjny zakwestionował dokonaną przez strony kwalifikację umowy. Sąd nie mógł jednak pominąć faktu rzeczywistego wykonywania usługi przez lekarzy (odbywania dyżurów lekarskich). Nawiązanie dodatkowego stosunku prawnego między płatnikiem składek a jego pracownikami było bezsporne. Spór dotyczył jedynie kwalifikacji prawnej tego stosunku, a nie bytu prawnego (ważności) zawartej umowy. Warto zwrócić uwagę, że szczególnym instrumentem wykładni oświadczeń woli (art. 65 § 2 k.c.) jest tzw. konwersja, niezbędna wówczas, gdy ustalony w drodze wykładni sens określonego zachowania nie nadaje się do utrzymania ze względu, na przykład, na sprzeczność z ustawą. W takim przypadku zawarty w art. 65 § 2 k.c. nakaz uwzględniania raczej celu oświadczenia woli niż jego dosłownego brzmienia pozwala poszukiwać innej interpretacji tego zachowania, w której byłoby ono ważnym oświadczeniem woli o innej treści (por. P. Machnikowski (w:) Kodeks cywilny. Komentarz, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2017, s. 157). Opisane podejście do wykładni kwestionowanych umów dało podstawę do uznania, że z uwagi na niedopuszczalność subkontraktowania usług zdrowotnych lekarzy udzielających świadczeń opieki zdrowotnej na rzecz płatnika składek na podstawie umowy o pracę, świadczenie przez zainteresowanych pracy podczas dyżuru lekarskiego odbywało się na podstawie innej umowy o świadczenie usług, do której stosuje się odpowiednio przepisy o zleceniu, tj. art. 750 k.c.

W związku z przedstawionymi poglądami, zastosowanie w sprawie ma art. 8 ust. 2a ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 266). W rezultacie w przedmiotowej sprawie przychód osiągany przez zainteresowanych z tytułu spornych umów powinien być zaliczany do podstawy wymiaru składek obliczanych z tytułu wykonywania pracy na

podstawie umów o pracę zawartych z SP ZOZ Wojewódzkim Szpitalem Specjalistycznym Nr [...] w R..

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł jak w sentencji.